

Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w krajach EŚW i UE-15 w latach 2005–2010 na podstawie analizy zmian wybranych wskaźników życia gospodarczego¹

WSTĘP

Zmiany makroekonomicznych uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości w krajach EŚW² w ostatnich dwóch dekadach były zdeterminowane czynnikami specyficznymi, wynikającymi z transformacji ustrojowej i integracji z UE, a także uniwersalnymi, związanymi z rozwojem światowego systemu gospodarczego. Efektem realizacji przez kraje EŚW strategii rozwoju ukierunkowanej na wprowadzenie rynkowego modelu gospodarki oraz dialog i współpracę z Europą Zachodnią były zmiany ich sytuacji geopolitycznej oraz międzynarodowej pozycji gospodarczej. Towarzyszyły im korzystne zmiany w warunkach prowadzenia działalności gospodarczej³.

Rozwój przedsiębiorczości w EŚW, podobnie jak w całej UE, w ostatnich kilku latach był jednak utrudniony, co miało związek przede wszystkim ze spowolnieniem gospodarczym na świecie. Wahania koniunktury, znajdujące odzwierciedlenie w zmianach poziomu różnych wskaźników życia gospodarczego, charakteryzowały się inną skalą w poszczególnych krajach UE, tworząc zróżnicowane warunki prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej.

Przedmiotem opracowania jest analiza zmian poziomu wybranych wskaźników życia gospodarczego krajów EŚW i UE-15 charakteryzujących makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na ich terenie. Jego ce-

¹ Praca naukowa sfinansowana ze środków na naukę w latach 2010-2012 jako projekt badawczy NN114241838.

² W skład EŚW wchodzi: Bułgaria, Republika Czeska, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry.

³ Zmiany warunków prowadzenia działalności gospodarczej w krajach EŚW były przedmiotem analizy m.in. w opracowaniach z cyklu *Doing Business* [The World Bank, IFC, 2012 i wcześniejsze] i *Index of Economic Freedom* [The Heritage Foundation, The Wall Street Journal, 2011 i wcześniejsze].

lem jest zidentyfikowanie wspólnych dla EŚW i UE-15, a także różnicujących te grupy krajów wyzwań rozwojowych przedsiębiorczości.

DYNAMIKA WZROSTU I POZIOM ROZWOJU GOSPODARCZEGO

Zależności pomiędzy wzrostem gospodarczym i rozwojem przedsiębiorczości mają charakter sprzężeń zwrotnych. Intensyfikacja aktywności przedsiębiorstw dostarczających na rynek dobra i usługi przyczynia się do wzrostu gospodarczego, którego wyznacznikiem są ilościowe zmiany w wytworzonym w kraju PKB. Aktywność przedsiębiorstw jest jednak uwarunkowana popytem na dobra i usługi, zdeterminowanym w dużej mierze możliwościami finansowymi (wielkością dochodów i/lub oszczędności) potencjalnych nabywców. Im większy jest PKB, tym większy jest dochód przekazywany przez przedsiębiorstwa gospodarstwom domowym (w postaci wypłat). Większy dochód zwiększa popyt na dobra konsumpcyjne lub umożliwia przeznaczenie części z nich na oszczędności, które w przyszłości zostaną również skonsumowane. W konsekwencji wzrost konsumpcji stwarza możliwość zwiększenia podaży w przedsiębiorstwach, co łączy się z potrzebą ich rozwoju. Wzrost PKB przyczynia się więc do rozwoju przedsiębiorstw, natomiast spadek stanowi jedną z jego barier [Borowiecki, Siuta-Tokarska, 2008, s. 76–78].

Większość krajów EŚW w latach 2005–2008 charakteryzowała się większą dynamiką wzrostu realnego PKB niż średnio w UE-15. Wyjątkami od tej reguły były: Węgry, w przypadku których dynamika tego wzrostu w 2007 r. była mniejsza niż w UE-15 i UE-27 oraz Estonia i Łotwa, które w 2008 r. charakteryzowały się dynamiką ujemną. W 2008 r. w krajach EŚW (z wyjątkiem Rumunii) światowy kryzys ekonomiczny znalazł odzwierciedlenie w mniejszej, niż w latach poprzednich, dynamice wzrostu PKB. W 2009 r. większość krajów europejskich, w tym wszystkie kraje UE z wyjątkiem Polski, odnotowały spadek realnego PKB w porównaniu do 2008 r., a w przypadku niektórych z nich (Litwy, Łotwy i Estonii) był to spadek znaczny, kilkunastoprocentowy. W 2010 r. UE-15 odnotowała wzrost realnego PKB, chociaż gospodarki Irlandii, Grecji i Hiszpanii skurczyły się, podobnie jak gospodarki niektórych krajów EŚW (Łotwy i Rumunii). W 2011 r. dynamika wzrostu realnego PKB w EŚW była większa niż w UE-15, a spadek realnego PKB miał miejsce tylko na Słowenii, podczas gdy w UE-15 dotknął Grecję i Portugalię. Prognozy na 2012 r. wskazują, że recesja dotknie większą, niż w 2011 r., liczbę krajów UE-15. Ujemną dynamiką wzrostu realnego PKB będą charakteryzowały się: Grecja, Hiszpania, Włochy, Holandia i Portugalia, a spadek realnego PKB w UE-15 ogółem w stosunku do 2011 r. wyniesie -0,2%. Natomiast EŚW ogółem w 2012 r. w porównaniu do 2011 r. odnotuje wzrost realnego PKB, a jedynymi krajami tego regionu o ujemnej dynamice wzrostu realnego PKB będą Węgry i Słowenia (tab. 1).

Tabela 1. Realny wzrost PKB krajów EŚW na tle UE w latach 2005–2012 w porównaniu do roku poprzedniego (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
UE-27	2,0	3,3	3,2	0,3	-4,3	2,0	1,5	0,0
UE-15	1,8	3,1	3,0	0,0	-4,4	2,0	1,4	-0,2
BG	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,7	0,5
CZ	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,7	2,7	1,7	0,0
EE	8,9	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6	1,6
LV	10,1	11,2	9,6	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	2,2
LT	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,4	5,9	2,4
HU	4,0	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,7	-0,3
PL	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3	2,7
RO	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,6	2,5	1,4
SL	4,0	5,8	6,9	3,6	-8,0	1,4	-0,2	-1,4
SK	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,2	3,3	1,8

Uwaga: * – prognoza.

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 24.05.2012].

Pomimo relatywnie dynamicznego wzrostu gospodarczego, kraje EŚW wciąż różnią się in minus od krajów UE-15 pod względem poziomu rozwoju gospodarczego mierzonego wskaźnikiem PKB *per capita*⁴. Wprawdzie w okresie kilkunastu lat przemian społeczno-gospodarczych motywowanych chęcią przystąpienia do UE w krajach EŚW poziom PKB *per capita* znacząco wzrósł i proces ten był kontynuowany także po ich akcesji do UE, jednak wskaźnik ten wciąż pozostaje na znacznie niższym poziomie niż w UE-15. W latach 2005–2010 najwyższym wskaźnikiem PKB na osobę w EŚW charakteryzowała się Słowenia. Każdego roku w analizowanym okresie wynosił on około 90% średniego PKB *per capita* UE-27 (w UE-15 stanowił około 111% śred-

⁴ Należy zaznaczyć, że wskaźnik PKB *per capita* nie jest doskonałym miernikiem poziomu rozwoju gospodarczego. Wynika to z faktu, że rozwój gospodarczy jest procesem wieloaspektowym, związanym nie tylko ze zmianami ilościowymi, ale także przeobrażeniami jakościowo-strukturalnymi gospodarki. Przyjęcie wskaźnika PKB *per capita* jako miernika poziomu rozwoju gospodarczego krajów EŚW uzasadniają jednak trzy argumenty: 1) Rozwój gospodarczy jest nie tylko procesem wieloaspektowym, ale również długofalowym. Zaobserwowanie zmian i uchwycenie prawidłowości w tym procesie wymaga dysponowania odpowiednimi szeregami czasowymi danych statystycznych. PKB *per capita*, w odróżnieniu od innych wskaźników charakteryzujących rozwój gospodarczy, ten warunek spełnia 2) Przeobrażenia jakościowo-strukturalne gospodarki są zawsze zdeterminowane przez wzrost liczby produkowanych dóbr i usług (wzrost PKB jest zawsze materialną podstawą rozwoju) 3) Kraje EŚW, ze względu na ich relatywnie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego realizują tzw. strategię europeizacji (doganiania), której materialną podstawą, zgodnie z założeniami polityki spójności UE, powinien być dynamiczny wzrost PKB [Kosiedowski, 2008, s. 38–42].

niego PKB *per capita* UE-27). W 2010 r. PKB *per capita* w niektórych krajach EŚW (Bułgaria, Łotwa i Rumunia) nie stanowił nawet połowy średniego PKB *per capita* UE-27 (tab. 2).

Wzrost PKB *per capita* w krajach EŚW i większa, niż w UE-15 – dynamika wzrostu gospodarczego sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. Przyczyniają się także do tworzenia coraz lepszych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej, zbliżonych do tych, które panują w krajach UE-15.

Tabela 2. PKB (PPP) *per capita* w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010, w tys. USD

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	26,71	28,44	30,12	30,79	29,68	30,54
UE-15	30,11	31,91	33,63	34,17	32,88	33,79
EŚW	13,89	15,31	16,74	17,84	17,34	17,95
BG	9,94	10,99	12,10	13,19	12,67	12,97
CZ	21,18	23,33	25,29	26,41	25,23	26,12
EE	16,62	18,93	20,97	20,67	17,92	18,54
LV	13,18	15,12	17,15	17,03	14,22	14,42
LT	14,29	15,99	18,17	19,21	16,63	17,33
HU	16,97	18,24	18,81	19,44	18,33	18,81
PL	13,58	14,90	16,37	17,58	18,04	18,95
RO	9,41	10,50	11,49	12,63	11,94	11,90
SL	23,37	25,44	27,99	29,60	27,47	28,13
SK	16,03	17,92	20,34	21,94	21,03	22,12

Źródło: [<http://www.imf.org>, 16.05.2012].

BEZROBOCIE I ZATRUDNIENIE

Bezrobocie jest zjawiskiem polegającym na występowaniu w gospodarce danego kraju grupy osób zdolnych do pracy i gotowych do jej podjęcia, jednak nieznajdujących możliwości zatrudnienia. Bezrobocie utrzymujące się na wysokim poziomie (tj. powyżej kilku procent) lub rosnące jest niekorzystnym zjawiskiem z punktu widzenia rozwoju przedsiębiorczości, ponieważ powoduje stratę PKB, a jego konsekwencją jest zwiększenie wydatków budżetowych na zasiłki dla bezrobotnych i programy pomocy społecznej oraz ograniczenie wsparcia kierowanego na realizację innych celów gospodarczych. Wzrost zatrudnienia wpływa natomiast na pożądany dla rozwoju przedsiębiorczości wzrost PKB.

Pomiędzy 2005 r. i 2010 r. średnia stopa bezrobocia w EŚW była niższa niż przeciętna stopa bezrobocia w UE-15 jedynie w 2007 r. i 2008 r. Stopy bezrobocia w poszczególnych krajach EŚW w tym okresie były bardzo zróżnicowane.

W części z nich w niektórych latach kształtowały się na poziomie niższym, a w niektórych na poziomie wyższym niż średnie stopy bezrobocia w UE-15. Taka sytuacja miała miejsce np. na Węgrzech, w Estonii, czy w Bułgarii. W EŚW były również kraje, w przypadku których w całym okresie od 2005 r. do 2010 r. stopy bezrobocia były niższe niż średnie stopy bezrobocia UE-15 (Rep. Czeska, Rumunia, Słowacja) lub wyższe niż średnie stopy bezrobocia UE-15 (Słowacja). Szczególna sytuacja miała miejsce w Polsce, gdzie w latach 2005–2007 stopy bezrobocia były wyższe nie tylko od średnich stóp bezrobocia w UE-15, ale także od średniej stopy bezrobocia w EŚW, natomiast w latach 2009–2010 nie przekraczały poziomu średnich stóp bezrobocia EŚW, UE-15 i UE-27 (tab. 3).

Tabela 3. Stopa bezrobocia* w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010 (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE 27	9,0	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7
UE 15	8,3	7,8	7,1	7,2	9,2	9,6
EŚW	9,8	8,3	6,7	6,3	10,1	12,1
BG	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2
CZ	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3
EE	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9
LV	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7
LT	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8
HU	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2
PL	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6
RO	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3
SL	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3
SK	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4

Uwaga: * udział bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku 15–74 lata.

Źródło: [<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, 4.03.2012].

W latach 2005–2010 średnia stopa zatrudnienia w krajach EŚW była niższa niż średnie stopy zatrudnienia w UE-15 i UE-27. Jedyne w przypadku trzech spośród nich odnotowano w tym okresie stopy zatrudnienia wyższe od średniej stopy zatrudnienia w UE-15. Były to: Estonia i Łotwa, gdzie taka sytuacja miała miejsce w latach 2006–2008 oraz Słowacja, gdzie roczne stopy zatrudnienia w całym okresie od 2005 do 2010 r. były wyższe niż średnie stopy zatrudnienia w UE-15. Rezultatem ogólnoswiatowego spowolnienia gospodarczego był spadek stóp zatrudnienia obserwowany w krajach EŚW od 2008 r., a w przypadku niektórych z nich (Litwa i Węgry) nawet od 2007 r. W Estonii oraz na Litwie, Łotwie i Węgrzech stopy zatrudnienia w 2010 r. były niższe niż w 2005 r. (tab. 4).

Tabela 4. Stopa zatrudnienia* w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010 (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	63,4	64,4	65,3	65,8	64,5	64,1
UE-15	65,3	66,1	66,8	67,1	65,8	65,4
EŚW	60,2	61,9	63,2	63,9	61,4	60,1
BG	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7
CZ	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0
EE	64,4	68,1	69,4	69,8	63,5	61,0
LV	63,3	66,3	68,3	68,6	60,9	59,3
LT	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8
HU	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4
PL	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	59,3
RO	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	58,8
SL	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2
SK	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8

Uwagi: * udział zatrudnionych w ogólnej liczbie ludności w wieku 15–64 lata.

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 4.03.2012].

INNOWACYJNOŚĆ GOSPODARKI

Poprawa innowacyjności gospodarki jest wynikiem m.in. podnoszenia poziomu edukacji i wykształcenia, rozwoju infrastruktury (głównie teleinformatycznej, ułatwiającej przekazywanie informacji, ale również komunikacyjnej, edukacyjnej itp.), zwiększenia stopnia ochrony własności przemysłowej i intelektualnej oraz poprawy sprawności działania instytucji publicznych. Efektem działań proinnowacyjnych realizowanych lub wspieranych przez państwo może być zmniejszenie kosztów wytwarzania, wzrost udziału wartości nowych i zmodernizowanych wyrobów w wartości produkcji sprzedanej oraz zredukowanie wskaźnika zużycia maszyn i urządzeń. Poprawa innowacyjności gospodarki wiąże się więc ze wzrostem konkurencyjności przedsiębiorstw. Co więcej, prowadzenie odpowiednio ukierunkowanej polityki innowacyjnej przyczynia się do wzrostu PKB i zmniejszenia stopy bezrobocia, tworząc sprzyjające warunki dla rozwoju przedsiębiorczości [Janasz, Kozioł, 2006].

Podstawowymi wskaźnikami charakteryzującymi stopień innowacyjności gospodarki są wydatki na działalność badawczo-rozwojową oraz produktywność pracy przeliczone na mieszkańca i w relacji do PKB.

W okresie od 2005 r. do 2010 r. w EŚW nie zmienił się znacząco udział rocznych wydatków ogółem na działalność badawczo-rozwojową w PKB. Co więcej, udział ten był mniejszy niż średnio w UE-15. Jedynym krajem EŚW, w przypadku którego w 2010 r. wydatki na badania i rozwój w relacji do PKB przekroczyły nie tylko średnią obliczoną dla UE-27, ale także średnią dla UE-15, była Słowenia (tab. 5). Taka sytuacja miała miejsce pierwszy raz od czasu przyłączenia krajów EŚW do UE.

Tabela 5. Wydatki na badania i rozwój w krajach EŚW na tle UE 27 w latach 2005–2010, w % PKB

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	1,83	1,85	1,85	1,92	2,01	2,00
UE-15	1,89	1,92	1,93	2,01	2,10	2,09
EŚW	0,77	0,80	0,79	0,82	0,87	0,93
BG	0,46	0,46	0,46	0,45	0,53	0,60
CZ	1,35	1,35	1,49	1,48	1,48	1,56
EE	0,93	0,93	1,13	1,08	1,43	1,62
LV	0,56	0,70	0,60	0,62	0,46	0,60
LT	0,75	0,79	0,81	0,79	0,83	0,79
HU	0,94	0,94	1,01	0,98	1,17	1,16
PL	0,57	0,56	0,57	0,60	0,68	0,74
RO	0,41	0,41	0,45	0,52	0,47	0,47
SL	1,44	1,44	1,56	1,45	1,86	2,11
SK	0,51	0,51	0,49	0,46	0,48	0,63

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 4.03.2012].

Warty odnotowania jest jednak fakt, że o ile w UE-27 w 2010 r. wydatki na badania i rozwój według PPS w cenach stałych z 2000 r. były większe w porównaniu do wydatków poniesionych w 2005 r. jedynie o 14%, o tyle w większości krajów EŚW wzrost ten był znacznie większy, w niektórych nawet kilkudziesięcioprocenowy. W Estonii wydatki ogółem na badania i rozwój w 2010 r. w porównaniu do 2005 r. wzrosły o 75%, w Polsce o 63%, na Słowacji i Słowenii o 56%, a w Bułgarii o 52%. Nieco mniejszy wzrost wydatków ogółem na badania i rozwój w analizowanym okresie odnotowano w przypadku Rumunii (gdzie wyniósł 31%), Rep. Czeskiej (26%) i Węgier (21%), a najniższy na Litwie (15%) i Łotwie (6,5%) – (tab. 6).

Tabela 6. Wydatki na badania i rozwój *per capita* (PPS) w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010, w cenach stałych z 2000 r.

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	359,2	376,5	388,3	404,7	402,8	410,2
BG	34,1	36,5	38,7	42,8	45,7	51,9
CZ	222,8	259,7	272,2	264,0	261,3	280,9
EE	119,0	159,2	164,2	187,0	179,3	208,7
LV	59,6	83,2	78,0	78,5	48,0	63,5
LT	83,7	96,1	108,7	110,3	98,9	96,4
HU	122,3	134,6	131,4	136,3	146,9	148,3
PL	60,8	63,3	69,1	77,4	87,8	99,2
RO	27,8	33,3	40,9	48,7	37,0	36,4
SL	261,0	298,7	295,5	350,0	357,9	408,0
SK	61,5	64,1	66,9	72,7	70,3	95,9

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 4.03.2012].

Wielkość nakładów na badania i rozwój determinuje stopień nowoczesności technologii wytwórczych stosowanych w gospodarce, a ten przekłada się na poziom produktywności pracy. W EŚW w latach 2005–2007 wzrost realnej produktywności pracy na mieszkańca corocznie był większy niż średnio w UE-15 i UE-27. W 2008 r. w UE-15 i UE-27 realna produktywność pracy *per capita* była mniejsza niż w 2007 r. Odwrotna sytuacja miała miejsce w EŚW. W 2009 r. odnotowano spadek realnej produktywności pracy w przeliczeniu na mieszkańca zarówno w EŚW, jak i UE-15. W 2010 r. dynamika realnej produktywności pracy *per capita* w EŚW była dodatnia i większa niż w UE-15 i UE-27 (tab. 7).

Tabela 7. Wzrost realnej produktywności pracy *per capita* w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010, w porównaniu do roku poprzedniego (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE 27	1,0	1,6	1,4	-0,6	-2,6	2,5
UE 15	0,8	1,6	1,3	-0,7	-2,6	2,3
EŚW	5,0	4,9	4,6	1,4	-4,2	4,3

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 22.05.2012].

Pomimo korzystnej, na tle UE, sytuacji EŚW w zakresie dynamiki wzrostu realnej produktywności pracy *per capita*, jej poziom w poszczególnych krajach EŚW był wyraźnie niższy niż średnio w UE-15. W 2010 r. krajami EŚW o największej produktywności pracy *per capita* (stanowiącej około 80% średniej UE-27) były Słowacja i Słowenia. Natomiast w Rumunii i Bułgarii wskaźniki produktywności pracy na mieszkańca nie przekraczały nawet 50% średniej UE-27. Co więcej, w okresie od 2005 r. do 2010 r. w większości krajów EŚW poziom produktywności pracy *per capita* w relacji do średniej UE-27 wzrósł tylko o kilka punktów procentowych. Pod tym względem pozytywnie wyróżniały się tylko Rumunia i Słowacja, gdzie produktywność pracy wzrosła o około 12 punktów procentowych (tab. 8).

Tabela 8. Produktywność pracy *per capita* (PPS) w krajach EŚW na tle UE (UE-27=100) w latach 2005–2010 (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-15	110,6	110,5	110,1	109,7	109,4	109,1
BG	35,8	36,4	37,5	39,6	40,1	41,3
CZ	73,0	74,0	76,3	74,0	75,0	73,4
EE	60,8	62,4	66,7	66,0	65,8	69,3
LV	47,8	48,8	51,4	51,6	52,8	54,6
LT	55,0	56,8	59,6	62,1	57,5	62,4
HU	67,7	67,8	67,0	70,9	72,1	71,2
PL	61,7	61,1	62,2	62,3	65,6	66,8
RO	36,1	39,7	43,4	49,1	49,2	48,9
SL	83,2	83,4	83,1	83,8	80,9	80,4
SK	68,8	71,7	76,4	79,7	79,7	81,4

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 22.05.2012].

FINANSE PUBLICZNE I (NIE)RÓWNOWAGA ZEWNĘTRZNA

Wśród uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości istotne miejsce zajmują polityka budżetowa i fiskalna, w ramach których państwo próbuje oddziaływać na wielkość popytu globalnego, stabilizować gospodarkę oraz zapewnić jej równowagę wewnętrzną i zewnętrzną. Wskaźnikami, na podstawie których dokonuje się oceny działań państwa w tym zakresie są saldo dochodów i wydatków budżetowych oraz saldo rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB. Ocena ta powinna być jednak dokonywana ostrożnie, ze względu na niejednoznaczność efektów działań realizowanych w ramach obu polityk.

W latach 2005–2010 większość krajów EŚW charakteryzowała się występowaniem deficytu finansów publicznych. Nadwyżkę odnotowały jedynie Bułgaria (w latach 2005–2008) i Estonia (w latach 2005–2007 i w 2010 r.). Równowagą finansów publicznych charakteryzowała się natomiast Słowenia w 2007 r. Deficyty finansów publicznych krajów EŚW, podobnie jak UE-15, pogłębiły się w 2009 r. na skutek zwiększenia wydatków publicznych i zmniejszenia dochodów publicznych, co miało związek z trudnościami gospodarczymi spowodowanymi zmianami w koniunkturze na świecie. Większy deficyt sektora finansów publicznych skutkowało zmniejszeniem oszczędności krajowych, a także zwiększeniem deficytu obrotów bieżących oraz większą presją inflacyjną. W 2010 r. deficyty finansów publicznych w omawianych krajach zostały utrzymane na poziomie zbliżonym do poziomu deficytów w 2009 r. (z wyjątkiem Estonii, która charakteryzowała się nadwyżką) – (tab. 9).

Tabela 9. Deficyt sektora finansów publicznych w krajach EŚW na tle UE w latach 2005–2010 (w % PKB)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	-2,5	-1,5	-0,9	-2,4	-6,9	-6,6
UE-15	-2,4	-1,4	-0,8	-2,4	-6,9	-6,6
BG	1,0	1,9	1,2	1,7	-4,3	-3,1
CZ	-3,2	-2,4	-0,7	-2,2	-5,8	-4,8
EE	1,6	2,5	2,4	-2,9	-2,0	0,3
LV	-0,4	-0,5	-0,4	-4,2	-9,6	-8,2
LT	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,5	-7,1
HU	-7,9	-9,4	-5,1	-3,7	-4,5	-4,3
PL	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,3	-7,8
RO	-1,2	-2,2	-2,9	-5,7	-9,0	-6,9
SL	-1,5	-1,4	0,0	-1,9	-6,1	-5,8
SK	-2,8	-3,2	-1,8	-2,1	-8,0	-7,7

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 4.03.2012].

W latach 2005–2007, kiedy większość krajów UE-15 charakteryzowała się nadwyżkami na rachunkach obrotów bieżących, generalną tendencją w przypad-

ku większości krajów EŚW był powiększający się deficyt towarzyszący akumulacji kapitału i poprawie warunków gospodarowania, będący przejawem dynamicznych procesów rozwojowych. Od 2008 r. do 2010 r. w Bułgarii, Polsce, Rumunii, na Słowenii i Słowacji deficyt ten zmalał. W Rep. Czeskiej nieco wzrósł. Natomiast pozostałe kraje od 2009 r. (Węgry dopiero w 2010 r.) na rachunkach bieżących miały nadwyżki (tab. 10).

Tabela 10. Saldo rachunku obrotów bieżących w krajach EŚW i UE-15 w latach 2005–2010 (w % PKB)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EŚW						
BG	-11,6	-17,6	-25,2	-23,1	-8,9	-1,0
CZ	-1,0	-2,0	-4,3	-2,1	-2,4	-3,9
EE	-10,0	-15,3	-15,9	-9,7	3,7	3,6
LV	-12,6	-22,5	-22,4	-13,1	8,6	3,0
LT	-7,1	-10,6	-14,4	-12,9	4,4	1,5
HU	-7,2	-7,4	-7,3	-7,3	-0,2	1,2
PL	-2,4	-3,8	-6,2	-6,6	-3,9	-4,6
RO	-8,6	-10,4	-13,5	-11,5	-4,2	-4,4
SL	-1,7	-2,5	-4,8	-6,9	-1,3	-0,8
SK	-8,5	-7,8	-5,3	-6,2	-2,6	-3,5
UE-15						
BE	2,0	1,9	1,6	-1,6	-1,6	1,4
DK	4,3	3,0	1,4	2,9	3,3	5,5
DE	5,1	6,3	7,4	6,2	5,9	6,1
IE	-3,5	-3,5	-5,3	-5,6	-2,9	0,5
EL	-7,6	-11,4	-14,6	-14,9	-11,1	-10,1
ES	-7,4	-9,0	-10,0	-9,6	-4,8	-4,5
FR	-0,5	-0,6	-1,0	-1,7	-1,5	-1,7
IT	-0,9	-1,5	-1,3	-2,9	-2,0	-3,5
LU	11,5	10,4	10,1	5,1	6,5	7,7
NL	7,4	9,3	6,7	4,3	4,1	7,1
AT	2,2	2,8	3,5	4,9	2,7	3,0
PT	-10,3	-10,7	-10,1	-12,6	-10,9	-10,0
FI	3,4	4,2	4,3	2,6	1,8	1,4
SE	6,8	8,4	9,2	8,8	7,0	6,9
UK	-2,6	-3,4	-2,5	-1,4	-1,5	-3,3

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu, 4.03.2012].

Do oceny deficytu i nadwyżki na rachunku obrotów bieżących należy podchodzić ostrożnie, uwzględniając sytuację płatniczą kraju. Deficyty obrotów bieżących w krajach EŚW w ostatnich latach odzwierciedlały nadwyżkę inwestycji krajowych nad oszczędnościami krajowymi, towarzyszącą procesom akumulacji kapitału. Wydaje się, że deficyty te były także przejawem międzynaro-

dowej wiarygodności kredytowej gospodarek tego regionu. Ich występowanie było pochodną pozytywnej oceny długoterminowych perspektyw rozwoju gospodarczego krajów EŚW i wynikającej z niej gotowości inwestorów zagranicznych do zaspokojenia ich potrzeb finansowych. Zmniejszenie się deficytów i pojawienie się nadwyżek na rachunkach obrotów bieżących w krajach EŚW mogło wynikać z powstrzymania się z inwestycjami i gromadzenia oszczędności w obliczu niepewnej sytuacji, w jakiej znalazła się gospodarka UE. Utrzymywanie się takiego stanu w długim okresie może nie być pożądanym, zwłaszcza jeżeli będzie temu towarzyszył nadmierny przyrost rezerw walutowych. Jednak w obliczu konieczności spłaty rosnącego długu zagranicznego w wielu krajach nadwyżki na rachunkach obrotów bieżących mogą być konieczne do jego spłaty i uniknięcia kumulowania się tego zadłużenia w przyszłości. Poza tym, ujemne saldo obrotów bieżących może rodzić niebezpieczeństwo dla stabilności makroekonomicznej. Jeżeli fundusze zagraniczne nie są wykorzystywane na przedsięwzięcia zwiększające zdolności produkcyjne gospodarki, wówczas długoterminowa wypłacalność kraju może zostać zakwestionowana i inwestorzy mogą w krótkim okresie wycofać swoje kapitały oraz zmusić te kraje do gwałtownego zredukowania deficytu obrotów bieżących. Gwałtowne zmniejszenie napływu kapitału zagranicznego do krajów EŚW może być kosztowne dla ich gospodarek, ponieważ wymusza skokowe zmniejszenie inwestycji, a także konsumpcji prywatnej i publicznej. Może to mieć negatywny wpływ na dynamikę realnego PKB, a tym samym stanowić barierę rozwoju przedsiębiorczości.

ZAKOŃCZENIE

W latach 2005–2010 kraje EŚW i UE-15 były poddawane tym samym oddziaływaniom światowego systemu gospodarczego. I chociaż wpływ tych oddziaływań na warunki rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych krajach, określony na podstawie analizy wybranych wskaźników makroekonomicznych, był zróżnicowany, to jednak można wskazać w tym zakresie pewne prawidłowości.

Do wspólnych dla EŚW i UE-15 wyzwań rozwojowych przedsiębiorczości zdeterminowanych sytuacją światowego systemu gospodarczego należały: obserwowane od 2008 r. (a w przypadku niektórych krajów nawet od 2007 r.) spowolnienie lub ujemna dynamika wzrostu PKB i związany z tym wzrost bezrobocia oraz spadek zatrudnienia, a także wzrost deficytu finansów publicznych skutkujący zmniejszeniem oszczędności krajowych i większą presją inflacyjną.

W okresie od 2005 r. do 2010 r. w EŚW, podobnie jak w UE-15, nie zmienił się znacząco udział rocznych wydatków na działalność badawczo-rozwojową w PKB. Jednak w analizowanym okresie w większości krajów EŚW, w odróżnieniu od UE-15, znacząco wzrosły wydatki na badania i rozwój w przeliczeniu

na mieszkańca oraz realna produktywność pracy, co może świadczyć o poprawie poziomu innowacyjności gospodarki, a tym samym być istotnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorczości w tych krajach. Nie zmienia to jednak faktu, że poziom innowacyjności krajów EŚW w porównaniu do poziomu innowacyjności krajów UE-15 jest nadal wyraźnie niższy. Dla krajów EŚW charakterystyczne było także zdecydowane zmniejszenie deficytów na rachunkach obrotów bieżących lub nawet pojawienie się nadwyżek. Konsekwencje tych zmian dla gospodarek poszczególnych krajów nie są jednoznaczne, głównie ze względu na odmienną sytuację płatniczą każdego z nich. Generalnie wydaje się, że w obliczu konieczności spłaty rosnącego długu zagranicznego (a z taką sytuacją ma do czynienia większość krajów UE), ujemne saldo obrotów bieżących może być zagrożeniem dla stabilności makroekonomicznej kraju, a tym samym przyczyną pogorszenia warunków prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej.

LITERATURA

- Borowiecki R., Siuta-Tokarska B., 2008, *Problemy funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Synteza badań i kierunki działania*, Difin, Warszawa.
- Janasz W., Koziół K., 2006, *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.
- Kosiedowski W., 2008, *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, WN UMK, Toruń.
- The World Bank, IFC, 2012, *Doing Business 2012. Doing business in a more transparent world*, Washington (i wcześniejsze raporty z tego cyklu).
- The Heritage Foundation, The Wall Street Journal, 2011, *2011 Index of Economic Freedom*, Washington-New York.

Streszczenie

W latach 2005–2010 do wspólnych dla EŚW i UE-15 wyzwań rozwojowych przedsiębiorczości zdeterminowanych sytuacją światowego systemu gospodarczego należały: obserwowane od 2008 r. (a w przypadku niektórych krajów nawet od 2007 r.) spowolnienie lub ujemna dynamika wzrostu PKB i związany z tym wzrost bezrobocia oraz spadek zatrudnienia, a także powiększający się deficyt finansów publicznych.

W latach 2005–2010 w większości krajów EŚW, w odróżnieniu od UE-15, znacząco wzrosły wydatki na badania i rozwój *per capita*. EŚW charakteryzowała się również przeciętnie większą, niż UE-15 dynamiką wzrostu realnej produktywności pracy. Dla krajów EŚW charakterystyczne było także zdecydowane zmniejszenie deficytów na rachunkach obrotów bieżących lub nawet pojawienie się nadwyżek.

**Macroeconomic Determinants of Entrepreneurship Development in CEE
in Comparison with EU-15 in the Years 2005–2010 on the Basis
of Selected Economic Indicators**

Summary

In the years 2005–2010 among common challenges of business development in CEE and EU-15 which were connected with the situation of global economic system were: slow or negative growth rate of the GDP observed from 2008 (in some countries from 2007) and the consequent rise in unemployment and a decline in employment, as well as growing deficit of public finance.

In the years 2005–2010 in most of the CEE countries, in contrast to the EU-15, spending on research and development *per capita* increased. CEE was characterized by average higher growth rate of real labor productivity than the EU-15. CEE countries were also characterized by sharp reduction in deficits in current accounts or even the appearance the surpluses.